

ВО РСМ НЕМА ОРГАНИЗИРАН СКРИНИНГ НА КАРЦИНОМ НА ГРЛО НА МАТКА?

Анализа на спроведувањето на Програмата за рана детекција на карцином на грло на матка за 2020

Подготвено од:

Борјан Павловски
Дарко Антиќ

Здружение ЕСЕ

ЗАКЛУЧОЦИ

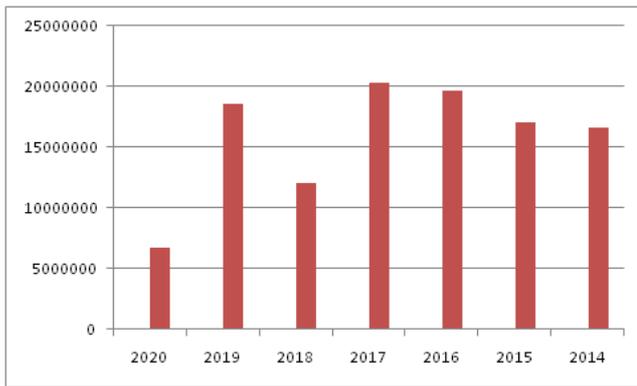
- Во 2020 година со ПАП тестирања опфатени се само незначителни 5,63 % од вкупната женска популација на возраст од 46-61 година, односно направени се 12.539 ПАП-тестирања
- Во 2020 година се реализирани само 63% од планираните ПАП тестирања. Односно, во Програмата е планиран опфат на 20.000 жени, а направени се 12.539 ПАП-тестирања
- Споредбено со бројот на население, најмалку покани за скрининг се испратени од страна на матичните гинеколози на подрачјето на ЦЈЗ Скопје. Исто така мал број на покани се испратени и од страна на гинеколозите на подрачјето на ЦЈЗ Тетово.
- Најголем број на покани за скрининг се испратени од страна на матичните гинеколози на подрачјето на ЦЈЗ Куманово.
- На подрачјата на ЦЈЗ Скопје, ЦЈЗ Битола и ЦЈЗ Куманово кај матичните гинеколози се бележат поголем број на направени тестови, отколку број на поканети жени да направат ПАП тест.
- Треба да се напомене дека бројот на направени ПАП тестови е потполно идентичен со бројот на поканети жени за ПАП тест кај матичните гинеколози на подрачјата на ЦЈЗ Струмица и ЦЈЗ Велес.
- Највисок процент на откриени клеточни абнормалности од анализираните ПАП брисеви се бележат на подрачјето на ЦЈЗ Велес, а потоа следи подрачјето на ЦЈЗ Куманово. Најнизок процент откриени клеточни абнормалности се бележат на подрачјето на ЦЈЗ Скопје.
- Во 2020 година продолжува негативниот тренд на намалување на алоцираните буџетски средства за оваа Програма. Па така, буџетот во 2020 година е за 2.880.000,00 денари понизок во споредба со 2018 година, а е за 80.000,00 денари понизок во споредба со 2019 година.
- Процентот на искористување на средствата за скрининг на карцином на грло на матка секоја година се намалува, а пак во 2020 година речиси и да немало скрининг.
- Недостасуваат јавно достапни и разбирливи информации за реализацијата на активностите од програмата за скрининг на карцином на грло на матка.

ПРЕПОРАКИ:

1. Министерството за здравство да го зголеми буџетот на Програмата за скрининг на рак на грло на матка, со цел да се обезбеди зголемен опфат на жените.
2. Министерството за здравство да спроведе сеопфатна едукативно-промотивна кампања, преку која би се едуцирале жените за потребата од скрининг и би се информирале за новиот начин на пријавување преку интернет платформата www.skrining.mk.
3. Да се спроведат теренски едукативни активности, особено за жените од ранливите средини (ромски заедници, рурални средини и сл.), со цел да се едуцираат и информираат за скринингот, како и за можноста да се пријават преку својот матичен гинеколог. Оваа активност е особено потребна во средини каде што жените немаат пристап до интернет или се со ниско ниво на дигитална писменост.
4. Потребно е Министерството за здравство да го зголеми опфатот на жените со Програмата за скрининг, особено во регионите каде што се детектираат најголем процент на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализирани брисеви (на пример на територијата на Центарот за јавно здравје – Велес). Во тие области е особено потребно зајакнување на теренските активности за едукација и промоција на скринингот.
5. Во регионите каде што нема матични гинеколози или каде што постои недостиг од матични гинеколози, Министерството за здравство треба да ги вклучи гинеколозите од општите болници во спроведувањето на скринингот.
6. Потребно е да се превземат активности со цел да се започне со вклучување на специјалистите по семејна медицина кои работат како матични лекари, во програмата за скрининг на ракот на грлото на матката, особено во општини каде се бележи недостиг од матични гинеколози.
7. Средствата кои се планираат за спроведување на програмата за скрининг на карцином на грло на матка да се базираат на реални потреби, а пак нивната реализација на добро поставени капацитети и системи за спроведување. Дополнително, да се објават податоци за степенот на програмската и финансиската реализација на програмата за скрининг на карцином на грло на матка.

Речиси сите случаи на рак на грлото на матката се предизвикани од хронична инфекција со високоризични типови на хуман папиломавирус (ХПВ); инфекцијата со ХПВ претставува најголемиот ризик фактор за појава на ракот на грлото на матката. Другиот главен фактор на ризик за рак на грлото на матката е пушењето. Доколку биде откриен во напредна фаза шансите да се преживее рак на грлото на матката најмалку пет години е 74%. Меѓутоа, доколку навремено се откријат предраковите промени, или се открие во многу рана фаза, овој карцином може успешно да биде излечуван. Најефективен начин за рано откривање помеѓу женската популација е доследно спроведување на скрининг со кој се опфаќаат жените на возраст од 24 до 60 години. Потребата од ваквиот тип за скрининг покажуваат и статистичките податоци дека во 2020 година на светско ниво кај околу 604.127 жени биле дијагностицирани со рак на грлото на матката. Последователно на ова е неопходно да се превенира со употреба на ХПВ вакцината. Во 2020 година Министерството за здравство предвиде 7.670.000,00 денари за реализација на програмата за скрининг на матката,

што е за 2.330.000,00 помалку од 2012 година кога за прв пат се спроведе скринингот на ниво на територија на државата. Износот на потрошени средства за спроведување на оваа програмска компонента од јавно достапните информации и од податоците содржани во одговорите добиени преку постапката за слободен пристап до информации од јавен карактер не може да се утврди. Единствено преку завршната сметка на буџетот на РСМ може да се утврди процентот на реализација на средствата на Програмата за рана детекција на малигни заболување каде и потпаѓа скринингот на карцином на грло на матка. Оттука, согласно овие податоци во периодот од 2014 до 2020 година, од расположливите средства за оваа програма во просек се трошат 72%. Како и да е, најголем процент на искористување на средствата се бележи во 2017 година (99%), а пак најмал во 2020 година (31%). Под претпоставка дека процентот на реализација е рамномерен помеѓу сите компоненти, може да се заклучи дека скринингот на карцином на грло на матка во 2020 година воопшто не се спроведувал.

График 1. Реализација на буџетот на Програмата за рана детекција на малигни заболувања

Во оваа програма во 2020 година е предвидено матичните гинеколози да ги покануваат жените на возраст од 46 до 61 година, за да направат ПАП тест. По добиената покана жените треба да направат преглед со ПАП брис кај својот матичен гинеколог. Земените ПАП брисеви матичниот гинеколог ги испраќа во цитолошките лаборатории за анализа. Сите трошоци за овие здравствени услуги се покриени од страна на Министерството за здравство преку програмата, односно се бесплатни за жените.

Дополнително на тоа во програмата се предвидени и останати клучни активности за спроведување на скрининг како координација на скринингот од страна на 10 Центри за јавно здравје, изработка на национална студија за рак на грлото на матката, организирање на кампања за подигање на свест

кај општата популација, како и ангажирање на мобилна гинеколошка ординација за преглед на жените во средини каде што нема матични гинеколози. Извршители на активностите од програмата се Институтот за јавно здравје, општи болници, цитолошки лаборатории со потпишан договор со ФЗО за здравствена услуга читање на ПАП тест, матични гинеколози, клиника за гинекологија и акушерство и специјална болница за гинекологија и акушерство Мајка Тереза – Скопје, и управа за електронско здравство.

И покрај наведените специфични цели во програмата со предвидени 20.000 жени и зголемување на бројот на лица опфатени со скринингот, сепак според извештаите од центрите за јавно здравје бројот на поканети жени изнесува 12.063 или пак за 7.937 жени помалку од планираниот опфат.

Нема податок за причината за ваквата разлика. Матичните гинеколози на територијата на Центарот за јавно здравје Куманово доставиле најголем број на покани додека пак кај матичните гинеколози на територијата на центрите за јавно здравје: Тетово, Струмица, Кочани, и Велес бројот на поканети жени е

индентичен со бројот на жени кои примиле покана. Во центарот за јавно здравје Скопје се најголем број на цитолошки анализирани брисеви каде процентот на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализирани брисеви е најмал веднаш по Центарот за јавно здравје Тетово.

Значајно е да се напомене дека предвидена активност во програмата за пилот скрининг за ХПВ тестирање во вредност од 1.350.000,00 денари не е извршена од клиниката за гинекологија и акушерство Скопје. Причината за ова, согласно добиениот одговор преку постапката за слободен пристап до информации од јавен карактер е поради тоа што ХПВ лабораторијата каде што требало да се одвива скринингот била целосно трансформирана во лабораторија за тестирање со коронавирусот.

Извештај за скрининг, рак на грло на матката, 46-61г., 2020

Табела 1: Скрининг активности за Са-PVU во 2020год според податоци од 10 ЦЗ

Ред. Бр.	Активности	ЦЗ Скопје	ЦЗ Битола	ЦЗ Охрид	ЦЗ Тетово	ЦЗ Штип	ЦЗ Струмица	ЦЗ Кочани	ЦЗ Велес	ЦЗ Куманово	ЦЗ Прилеп	Вкупно
1	Број на поканети жени	1018	1375	1308	754	894	991	1362	552	2463	1346	12063
2	Број на жени кои примиле покани	813	1280	1237	754	874	991	1362	552	2462	536	10861
3	Број на направени ПАП тестови	2625	1645	1156	353	656	991	946	552	3229	386	12539
4	Цитолошки анализирани брисеви	3480	1795	1242	273	578	828	695	552	3198	386	13027
5	Број на откриени епителни клеточни абнормалности	50	68	70	3	76	78	41	142	662	21	1211
6	% на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализирани брисеви	1,43%	3,80%	5,60%	1,10%	13,10%	9,40%	5,90%	25,7%	20,7%	5,40%	9,30%

[1] Причината за поголемиот број на цитолошки анализирани брисеви од број на поканети жени е што одговорните цитолошки лаборатории се соочуваат со недостаток на кадар од цитолози, поради што резултатите од направените анализи доцнат од претходната година и се запишуваат во наредната година.

Здружение за еманципација,
солидарност и еднаквост на жените

ул. Максим Горки 20/1-4, Скопје
esem@esem.org.mk